

ЧУТКИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ТИПОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

У теоретичних джерелах немає єдиного підходу до пояснення явища чуток. Існують різні визначення феномену: інформаційне повідомлення, що поширюється, зазвичай, в усній формі без надання доказів його достовірності, задовольняючи актуальні значущі потреби суспільства (Г. Олпорт, Л. Постмен) [3]; процес виникнення і циркуляції інформації у соціальних системах, що не підтверджується офіційними інституціями (J.-N. Karferer) [4]; спосіб інтерпретації дійсності, пов'язаний з дефіцитом інформації, невизначеністю соціальної ситуації, переваженням у соціумі тривоги й страху (Н. Берегова Л. Джигун) [1].

Г. Олпорт і Л. Постмен запропонували три базові механізми трансформації інформації при поширенні чуток: загострення, згладжування, адаптація [3]. Базовим умовами поширення чуток є соціальний інтерес і дефіцит інформації, що визначається через добуток офіційної інформації та рівня довіри до джерела. О. Бойко на основі аналізу теоретичних джерел виокремлює низку характерних ознак чуток: деформація й викривлення; узагальненість повідомлення; актуальність змісту; простота формулювань; емоційність; поширення через неофіційні канали [2].

З початком повномасштабної війни в Україні проблема інформаційної безпеки значно актуалізувалася. З огляду на це, чулки стали суттєвим чинником дестабілізації соціуму. Основною тематикою чуток у період війни є можливість обстрілів і майбутніх бойових зіткнень, кількість жертв, масштаб руйнувань, особливості поведінки з мирним населенням, успішність дій на фронті. Такі висновки можна зробити на основі моніторингу сторінок користувачів соціальних мереж.

Швидкість поширення чуток в умовах війни є дуже високою. Основні прояви акцентуації чуток в умовах воєнних дій: *завищення кількості жертв та пораних під час бойових дій* (типові словесні конструкції: «дуже багато смертей», «лікарні забиті під зав'язку», «влада мовчить про справжню ситуацію»); *завищення масштабу руйнування матеріальної інфраструктури* (типові конструкції: «місто зникло з землі», «величезні руйнування», «дуже багато пожеж», «від електростанції нічого не залишилося»); *опис труднощів військових* (типові словесні конструкції: «військові сидять голі, босі й голодні», «з автоматами кидають на танки й артилерію», «нікому наші хлопці не потрібні», «ставлення ще гірше, ніж у росіян»); *завищення успіхів української армії* (типові конструкції: «наші скоро повернуть всі території», «ворог несе великі втрати»). Механізми згладжування виникають як протилежні до тенденцій акцентуації. Тобто, якщо підсилюються проблеми однієї зі сторін, то нівелюються труднощі протилежної. Адаптація військових чуток реалізується через пристосування інформації до умов конкретної місцевості або соціокультурної складової.

Проблема поширення чуток в умовах війни, у підсумку, зводиться до необхідності формування ефективної стратегії сприймання інформації, що можна відобразити у низці рекомендацій.

1. Орієнтуватися лише на офіційні джерела. Популярна й навіть банальна порада, що ігнорується великою кількістю громадян.

2. Не поспішати передавати інформацію (усно чи через соціальні мережі), особливо в першу годину після події.

3. Для збереження емоційної стійкості доцільно орієнтуватися на індикатори, що вказують на недостовірність інформації: фіксація точного часу події («сьогодні о 12.00 буде обстріл»); відсутність точної спрямованості на джерело інформації («всі так кажуть», «так військові сказали»); комунікатор не має прямого зв'язку з первинним джерелом інформації («знайома сказала, у якої брат служить у ЗСУ»); наголошування на повній довірі до джерела; опис великої кількості жертв і руйнувань у перші години після інциденту; підвищений емоційний тон повідомлення.

Отже, для стійкості в умовах поширення чуток необхідно критично осмислювати інформацію, що поширюється в соціумі. Для цього важливо зберігати емоційний самоконтроль.

Список використаних джерел

1. Берегова Н., Джигун Л. Психологічні особливості розповсюдження чуток та механізми їх протидії. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологія: електрон. наук. фах. вид. Хмельницький*. 2017. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2017_1_3. \

2. Бойко О. Чутка як інструмент політичного маніпулювання. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2011. Вип. 22. С. 238–248.

3. Allport G. W., Postman L. *The psychology of rumor*. New York: Henry Holt, 1947. 247 p.

4. Bordia P., N. Di Fonzo. Problem solving in social interactions on the Internet: rumor as social cognition. *Soc. Psychol. Quart.* 2004. V. 67 (1). Pp. 33–49.